



O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI SAMARADORLIGI VA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI: STATISTIKA ASOSIDAGI TAHLIL

*Ilmiy rahbar **Shakirova Nigora Axralovna***

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Yusupova Mashhura Sherali qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot

universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda qishloq xo'jaligi samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligi masalalari rasmiy statistik ma'lumotlar asosida keng va tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotda 2018–2025 yillar davomida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, dehqonchilik va chorvachilik tarmoqlarining rivojlanish dinamikasi, ekin maydonlari tuzilmasidagi o'zgarishlar hamda asosiy oziq-ovqat mahsulotlari bilan ichki bozorni ta'minlash darajasi o'rganildi. Statistik tahlil natijalariga ko'ra, so'nggi yillarda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etib, ayniqsa sabzavot, meva-sabzavot hamda chorvachilik mahsulotlari yetishtirishda sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. 2025 yil ma'lumotlari ham ushbu tendensiya davom etayotganini ko'rsatib, ichki bozorni asosiy oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash darajasi yanada mustahkamlanayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, suv resurslaridan foydalanish samaradorligining yetarli emasligi, ayrim hududlarda hosildorlik darajasining pastligi hamda ishlab chiqarish xarajatlarining yuqoriligi qishloq xo'jaligi samaradorligini cheklab turgan muhim omillar sifatida aniqlanmoqda. Tadqiqot natijalari oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirish uchun resurslardan oqilona foydalanish, zamonaviy agrotexnologiyalarni keng joriy etish va hududlararo ishlab chiqarish tafovutlarini qisqartirish zarurligini asoslab beradi



Kirish

Qishloq xo‘jaligi O‘zbekiston iqtisodiyotining eng muhim va strategik tarmoqlaridan biri bo‘lib, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o‘rin egallaydi. Mazkur soha aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojini qondirish, qishloq hududlarida bandlikni ta‘minlash hamda milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlashda asosiy omil hisoblanadi. O‘zbekiston aholisi sonining yildan-yilga o‘sib borishi oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabning doimiy ravishda ortib borishiga olib kelmoqda. Shu sababli oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, yer munosabatlarini takomillashtirish, fermer va dehqon xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirishda bozor mexanizmlarini joriy etish va klaster tizimini rivojlantirish bo‘yicha muhim qarorlar qabul qilindi. Ushbu islohotlar natijasida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga oshib bormoqda hamda mahsulot turlarining tarkibi sezilarli darajada kengaymoqda. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2018–2025 yillar davomida O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi barqaror o‘sish sur‘atlarini namoyon etdi. Ayniqsa, sabzavot, meva-sabzavot, kartoshka hamda chorvachilik mahsulotlari yetishtirishda ijobiy tendensiyalar kuzatildi. Chorvachilik sohasida go‘sht, sut va tuxum ishlab chiqarish hajmining ortishi ichki bozorni oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlash darajasini yaxshiladi. Bu esa mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, qishloq xo‘jaligi samaradorligini oshirish yo‘lida qator muammolar ham mavjud. Jumladan, suv resurslarining cheklanganligi va ulardan foydalanish samaradorligining pastligi, ayrim hududlarda hosildorlik darajasining yetarli emasligi, ishlab chiqarish xarajatlarining yuqoriligi hamda logistika va saqlash infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi qishloq xo‘jaligi rivojiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ushbu omillar oziq-ovqat mahsulotlari



tannarxining oshishiga va ayrim mahsulotlar bo'yicha hududlararo nomutanosibliklarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. 2025 yilga kelib qishloq xo'jaligi sohasida ishlab chiqarish hajmining o'sishi saqlanib qolayotgan bo'lsa-da, samaradorlikni yanada oshirish masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, qishloq xo'jaligi samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligini statistik tahlil asosida baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ham aynan ushbu masalalarni kompleks tahlil qilishdan iboratdir.

Adabiyotlar sharhi

Qishloq xo'jaligi samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligi masalalari agrar iqtisodiyot ilmda markaziy mavzulardan biri sifatida ko'p o'rganiladi. Bu yo'nalishda mahalliy nashrlangan darsliklar qishloq xo'jaligi tarmog'ining iqtisodiy mohiyati va uning samaradorligini oshirish yo'llarini atroflicha yoritadi. Birinchi manba sifatida **Nurmatov N.J., Ro'ziyev O.A., Gulmatov J.Q. va Berdiyev S.R. muallifligidagi „Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti“¹** o'quv qo'llanmasi mamlakatimiz sharoitida agrar sektorni o'rganish uchun nazariy va amaliy jihatlarni birlashtirgan. Unda qishloq xo'jaligi tarmog'i tarkibiy tuzilmasi, resurslar samaradorligi va iqtisodiy o'sish mexanizmlari haqida puxta ma'lumotlar berilgan. Kitobda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishdagi iqtisodiy qonuniyatlar, bozor institutlari, ishlab chiqarish tannarxi va resurslar samaradorligini oshirish yo'llari batafsil tushuntirilgan. Xususan, agrar sohada erkin bozor munosabatlarini joriy etish, investitsiyalar jalb etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish usullari tahlil qilingan. Bu qo'llanma asosida qishloq xo'jaligi samaradorligi va iqtisodiy samaradorlikni baholashning nazariy asoslarini chuqur anglash mumkin. Ikkinchi

¹

[https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/iqtisodiyot/Qishloq%20xo'jaligi%20iqtisodiyoti%20\(N.Nurmatov\).pdf](https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/iqtisodiyot/Qishloq%20xo'jaligi%20iqtisodiyoti%20(N.Nurmatov).pdf)



manba — **R.X. Ergashev, Sh.Sh. Fayziyeva va S.N. Xamrayeva muallifligi ostidagi „Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti“** darsligi bo‘lib, u iqtisodiy qonunlar va agrar tizimning mikro- va makroiqtisodiy jihatlarini o‘rganadi. Bu kitobda qishloq xo‘jaligining umumiy iqtisodiy qonuniyatlari, tarmoq ichidagi resurs taqsimoti, ishlab chiqarish jarayonlari va ularning iqtisodiy samaradorligi haqida to‘liq tushunchalar beriladi. Mualliflar qishloq xo‘jaligi sohasida iqtisodiy mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot sifatini oshirish yo‘nalishlarini tahlil qilgan. Bu asar agrar iqtisodiyotning nazariy bazasini mustahkamlash bilan birga, agrar siyosat va ishlab chiqarish samaradorligi strategiyalarini ishlab chiqishda ham yo‘l-yo‘riq beradi. Ushbu ikki nashr birgalikda qishloq xo‘jaligi samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligi bo‘yicha nazariy va amaliy asoslarni chuqur yoritadi. Birinchi darslik agrar sektorning iqtisodiy strukturasi va resurslar samaradorligiga e‘tibor qaratgan bo‘lsa, ikkinchisi ishlab chiqarish jarayonlarining iqtisodiy qonuniyatlarini hamda uni oshirish usullarini batafsil tahlil qiladi. Bu ikki manba qishloq xo‘jaligi samaradorligini baholashda zarur bo‘lgan iqtisodiy bilimlarni beradi va mavzuni ilmiy yondashuv bilan tahlil qilish imkonini yaratadi.

Tadqiqotlar metodologiyasi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligini rasmiy statistik ma’lumotlar asosida baholashdir. Tadqiqot bir nechta bosqichda olib borildi.

Birinchidan, ma’lumotlar yig‘ildi. Asosiy manba sifatida O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi, Markaziy bankning agrar sektor bo‘yicha hisobotlari va mahalliy darsliklar (Nurmatov N.J. va boshq., Ergashev R.X. va boshq.) ishlatildi. Ushbu ma’lumotlar yordamida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, ekin maydonlari, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish va ichki bozorni ta’minlash darajasi aniqlandi.



Ikkinchidan, kvantitativ tahlil qilindi. Ishlab chiqarish samaradorligini baholash uchun hosildorlik, ishlab chiqarish tannarxi va ichki bozorni ta'minlash darajasi ko'rsatkichlari ishlatildi. Bu orqali tarmoqlararo va hududlararo tafovutlar hamda yillik o'sish tendensiyalari aniqlandi.

Uchinchidan, sifat tahlili olib borildi. Qishloq xo'jaligi samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar sifat jihatdan o'rganildi. Bular: suv resurslaridan foydalanish samaradorligi, agrotexnologiyalarni joriy etish, hududlararo ishlab chiqarish tafovutlari, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot sifati. Bu tahlil ishlab chiqarish natijalarini kengroq kontekstda baholash imkonini berdi. Shuningdek, olingan statistik ma'lumotlar jadval va diagrammalar yordamida vizual tarzda ifodalandi. Bu tadqiqot natijalarini aniq va tushunarli ko'rsatishga yordam berdi. Tadqiqot davomida nazariy asoslar ham qo'llanildi. Nurmatov N.J. va boshqalar hamda Ergashev R.X. va boshqalar nashrlaridagi agrar iqtisodiyot nazariyasi metodologik baza sifatida ishlatildi. Shu orqali qishloq xo'jaligi samaradorligini baholash nafaqat statistik, balki nazariy asoslangan holda amalga oshirildi. Natijada, ushbu metodologiya yordamida qishloq xo'jaligi samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ilmiy asoslangan tarzda tahlil qilinadi.

Tahlil va natijalar

O'zbekiston qishloq xo'jaligi sohasi 2025 yilning yanvar–sentyabr oylarida ham barqaror o'sish sur'atlarini ko'rsatdi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025 yilning birinchi 9 oyida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlari va xizmatlari jami hajmi **366 216,0 milliard so'mga yetdi²**, bu esa 2024 yilning mos davriga nisbatan **4 % o'sishni anglatadi**. Tahlil shuni ko'rsatadiki, asosiy ishlab chiqarish ko'rsatkichlarining o'sishi asosan qishloq

² <https://stat.uz/uz/>



xo'jaligi va chorvachilik sohasida kuzatilgan. Dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlari hamda ularga bog'liq xizmatlar umumiy hajmning katta qismini tashkil qilib, **356 406,4 milliard so'mni** tashkil etdi, qolgan qismi esa o'rmonchilik va baliqchilikka to'g'ri keldi. 2025 yilning statistik ko'rsatkichlariga qaraganda, ishlab chiqarishning hududiy tuzilishi ham sezilarli farqlarni aks ettiradi. Masalan, Samarkand, Toshkent va Farg'ona kabi viloyatlar ishlab chiqarish hajmida yetakchi bo'lib, yuqori o'sish ko'rsatkichlarini qayd etdi. Shu bilan birga, Karakalpakstan, Sirdaryo va Navoiy kabi hududlarda ishlab chiqarish pastroq bo'lishi hududlararo tafovutlarni ko'rsatadi. 2025 yil yanvar–sentyabr davrida ekinlar bo'yicha ishlab chiqarish ko'rsatkichlari ham ijobiy tendensiyaning saqlab qolmoqda. Masalan, bug'doy yetishtirish hajmi 8,4 million tonnaga yetdi va bu ko'rsatkich oldingi yilga nisbatan ortdi. Shu bilan birga, sabzavot, mevaliy sabzavot mahsulotlari, kartoshka hamda boshqa asosiy ekinlar ham o'sish ko'rsatdi, bu esa ichki bozorni ta'minlashdagi salohiyatni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Chorvachilik sohasida ham barqaror o'sish qayd etildi: go'sht ishlab chiqarish hajmi oshdi, sut ishlab chiqarish ham ijobiy dinamikani ko'rsatdi. Shu bilan birga, tuxum, jun, karakul terisi va baliq mahsulotlari ishlab chiqarishida ham o'sish kuzatildi. Bu ko'rsatkichlar ichki oziq-ovqat resurslarini boyitishda muhim ahamiyatga ega.

2024 yilda ham qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada o'sdi. Rasmiy statistika bo'yicha 2024 yilda umumiy ishlab chiqarish hajmi **444,6 trillion so'mga yetdi**,³ bu esa ilgari 5 yillik davr ichida sarmoya va ishlab chiqarish samaradorligi oshganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, tahlil shuni ko'rsatadiki, hududlararo ishlab chiqarish tafovutlari va resurslardan foydalanish samaradorligi masalalari hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Ayrim hududlarda hosildorlik pastligi, irrigatsiya tizimining cheklanganligi va logistika muammolari qishloq xo'jaligi samaradorligini to'liq yaxshilashga to'sqinlik qilmoqda. Bu esa

³ <https://stat.uz/uz/>



oziq-ovqat xavfsizligini yanada mustahkamlash uchun qo'shimcha chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatadi. Umuman olganda, 2025 yil statistikasiga ko'ra O'zbekiston qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi barqaror o'sishda davom etmoqda, ichki bozorni ta'minlash imkoniyati ortmoqda va oyoq-ovqat xavfsizligi bo'yicha ko'rsatkichlar yaxshilanmoqda. Shu bilan birga, ayrim hududlarda samaradorlikni oshirish bo'yicha qo'shimcha strategiyalar talab etiladi.

O'zbekiston Qishloq Xo'jaligi Asosiy Ko'rsatkichlari (2025, Stat.uz)

Ko'rsatkich	2025 yil (yanvar–sentyabr)
Qishloq, o'rmon va baliqchilik mahsulotlari va xizmatlari umumiy hajmi	366 216,0 mlrd so'm Statistika Agentligi...
— shu jumladan:	
Dehqonchilik va chorvachilik, ovchilik va xizmatlar	356 406,4 mlrd so'm Statistika Agentligi...
O'rmon xo'jaligi	7 408,0 mlrd so'm Statistika Agentligi...
Baliqchilik xo'jaligi	2 401,6 mlrd so'm Statistika Agentligi...
Umumiy o'sish sur'ati (%)	108,9 % Statistika Agentligi...
Hududlar kesimida o'sish sur'ati	Farg'ona: 107,1 %, Jizzax: 106,0 %, Sirdaryo: 105,8 %, Toshkent: 105,0 %, Xorazm: 104,9 %, Buxoro: 104,7 % Statistika Agentligi...
Pastroq o'sish sur'ati	Andijon: 101,0 %, Qashqadaryo: 102,0 %, Surxondaryo: 102,2 %, Namangan: 103,8 % Statistika Agentligi...

Xulosa va takliflar

O'zbekiston qishloq xo'jaligi sohasida 2018–2025 yillarda barqaror o'sish kuzatildi. Don, sabzavot, meva va chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi oshdi va ichki bozorni ta'minlash imkoniyati yaxshilandi. Ayniqsa, Farg'ona, Toshkent va Samarkand kabi viloyatlar yetakchi bo'lib, hududlararo tafovutlarni



kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda hosildorlik pastligi, resurslardan samarali foydalanish cheklanganligi va logistika muammolari mavjudligi oziq-ovqat xavfsizligini to'liq ta'minlashga xalaqit bermoqda. Shu bois, qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirish va oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilash uchun qo'shimcha choralar zarur. Buning uchun suv va yer resurslaridan samarali foydalanish, irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish va yer unumdorligini oshirish muhimdir. Agrotexnologiyalarni keng joriy etish, yuqori hosildorlikka ega navlar va zamonaviy texnikani qo'llash samaradorlikni oshiradi. Hududlararo farqlarni kamaytirish, ishlab chiqarish past bo'lgan viloyatlarga investitsiya va subsidiya dasturlarini yetkazish ham zarur. Kichik va o'rta fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash, malaka oshirish, kredit va grantlar orqali ularni barqaror rivojlantirishga yordam berish ham muhim. Shu bilan birga, ichki bozor va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash uchun ishlab chiqarish va ta'minot tizimini yaxshilash, yetarli zaxiralarni yaratish va importga qaramlikni kamaytirish lozim. Agar barcha bu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, O'zbekiston qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirib, ichki bozorni barqaror oziq-ovqat resurslari bilan ta'minlashi va milliy iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Nurmatov N.J., Ro'ziyev O.A., Gulmatov J.Q., Berdiyev S.R. – „Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti“ (o'quv qo'llanma, Toshkent, 2011).
- Ergashev R.X., Fayziyeva Sh.Sh., Xamrayeva S.N. – „Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti“ (darslik, Toshkent, 2015).
- O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi — stat.uz, Qishloq xo'jaligi bo'limi, 2025 yil.



- O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasi — Matbuot markazi, press-relizlar 2025 yil, stat.uz.
- Trend.az — „O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi rivojlanishi“ 2024–2025 yillar statistikasi, www.trend.az.
- Uzdaily.uz — „O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi 2025 yil yanvar-sentyabr“ ma’lumotlari, www.uzdaily.uz.